

Het plein wacht ...⁽²⁾

De meeste pleinen in Nederland kunnen uit groeien tot een rijke speel- en beweegomgeving. Het plein wacht ... en het wacht niet op de pleinwacht. De schoolomgeving kan voor meerdere onderwijskundige doelen ingezet worden: spel en beweging, ontspanning, sociale vaardigheid, zaakvakken, rekenen en taal. In twee artikelen richten we ons op vijf randvoorwaarden om prettig te kunnen spelen, bewegen en ontdekken op het plein. Dit artikel beschrijft de laatste drie voorwaarden

TEKST WIM VAN GELDER, BASTIAAN GOEDHART EN MIRKA JANSSEN

Inhoud van een speelkist

Dit artikel is een vervolg op het artikel uit LO 5 waarin de eerste twee van de vijf randvoorwaarden werden beschreven; het aantal kinderen op het schoolplein en het structureren van de ruimte. In dit artikel de volgende drie; aanbieden van materiaal, transfer met de les bewegingsonderwijs en begeleiding op het plein.

Randvoorwaarden

1 Het aantal kinderen op het plein.

- 1.a Gescheiden pauzetijden.
- 1.b Ergens anders spelen.

2. Structureren van de ruimte.

- 2.a Zonering of belijning.
- 2.b Hotspot-rooster.

In dit artikel de laatste drie punten plus het gedane onderzoek door Mirka Janssen.

3 beschikbaarheid van (los) materiaal.

4 Transfer met de les bewegingsonderwijs

5 Begeleiding op het plein

3 Beschikbaarheid van (los) materiaal

'Losse' materialen bieden een uitgelezen kans om het buitenspel te verrijken en te stimuleren.

De intensiteit van bewegen maar met name de variatie in de wijze waarop kinderen spelen neemt toe als er spelmateriaal beschikbaar is (Verstraete, e.a., 2006). Vooral de meer kwetsbare kinderen (sociaal en motorisch) hebben veel baat bij de beschikbaarheid van materiaal. Een kind heeft met materiaal meer mogelijkheden om te kiezen voor:

- alleen spelen
- naast elkaar hetzelfde spel spelen
- samen spelen met hetzelfde materiaal.

Aandachtspunt vormt het kwijtraken of verdwijnen van materialen. Vooral als er materialen beschikbaar zijn voor alle groepen is de kans op materiaalverlies groot. Een uitleensysteem of een kist per groep biedt meer garanties tot materiaalbehoud.

Het materiaal in de kist zorgt ervoor dat elk kind kan spelen. Tevens kan de aanwezigheid van materiaal ervoor zorgen dat kinderen positief met elkaar in contact komen. Samen spelen, materiaal

ruilen, elkaar gaan nadoen et cetera. De speelpleinkist kan gevuld worden door de leerkracht en/of de vakleerkracht en in samenspraak met de kinderen. Denk met de kinderen na over de volgende vragen:

- wat vinden we leuk?
- wat is voor welke leeftijd of motorisch niveau geschikt?
- wat gaat niet snel kapot?
- wat is veilig?
- wat is niet te duur?
- wie gaat het materiaal aanschaffen en beheren?
- wie mag er wanneer mee spelen?
- hoe zorgen we ervoor dat de kist compleet blijft?

Zeker de laatste vraag is goed om bij stil te staan. Als slechts één groep op een school een prachtige kist vol spullen heeft, is de kans groot dat de hele school daarmee wil spelen. De controle hierop is moeilijk. Ook als elke groep zijn eigen speelpleinkist heeft, kan er snel iets kwijt raken of in een verkeerde kist terecht komen.

Ideeën om goedkoop aan materiaal te komen:

- een oproep in de ouderbrief/schoolnieuwsbrief voor het doneren van tweedehands sport- en spelmateriaal
- meedoen aan landelijke acties. Denk aan de actie van de Hartstichting met frisbees of strandballen
- een oproep in de krant om op een bepaald tijdstip in het centrum van het dorp/de stad niet-gebruikt sportmateriaal in te leveren
- oude fietsbanden bij de rijwielhandel ophalen (multifunctioneel bruikbaar)
- de leerlingen kunnen materialen zelf maken. Denk aan: knikkerpotjes, knikkerdozen, toltetjes en zweefvliegtuigjes
- bekijk acties van bepaalde winkels of vraag demo-producten bij speelwinkels
- organiseer een sponsorloop ten behoeve van buitenspelmaterialen
- vraag de plaatselijke sportclub om oude trainingsballen
- tweedehands materiaal aanschaffen op rommelmarkten (fancy fairs, Koningsdag)
- ouderraad van de school informeren en activeren.

4 Transfer met de les bewegingsonderwijs

Als er naast het aanpassen van het schoolplein een koppeling gemaakt wordt tussen de (gym)lessen en het schoolplein is het effect op de intensiteit groter (Bartholomew, 2006; Brug, 2005). Wat kun je op het speelplein doen dat je geleerd hebt in de les bewegingsonderwijs? Tal van activiteiten uit de les bewegingsonderwijs kunnen buiten (na)

gespeeld worden, met dezelfde regels of soms een kleine aanpassing. Neem het spel 'Boompje wisselen'. Verf een zestal tegels op de juiste afstand van elkaar en groep 1 tot en met 8 kunnen 'boompje wisselen'. Voor voetbal geldt hetzelfde. Kleine partijtjes voetbal van één tegen één, twee tegen twee of op een groter veld, bijvoorbeeld vier tegen vier. Ook allerlei lummelspelen of miksituaties zijn uitermate geschikt om op het schoolplein te doen.

De lijst van activiteiten met een transfer naar het buitenspelen is lang. Voorbeelden: boompje wisselen, overlooptikspelen (Leeuwenkooi), kingen, touwtje springen, skippyballen,

Wim van Gelder heeft een scholings- en adviesbureau 'van Gelder in beweging'. Hij is

Expert Bewegingsonderwijs van de onderwijsagenda SBGL, docent bewegingsonderwijs hogeschool Inholland en auteur van *Basislessen bewegingsonderwijs en Leerlingvolgsysteem bewegen en spelen*

Bastiaan Goedhart is vakleerkracht in het basisonderwijs, docent bewegingsonderwijs aan de hogeschool Inholland PABO Haarlem en auteur van *Basislessen bewegingsonderwijs*

Mirka Janssen is docent en onderzoeker aan de Academie voor Lichamelijke Opvoeding te Amsterdam en PLAYgrounds advisering, scholing en training

Met dank aan Hans Stroes, Robin Planken en Ton de Ruijter voor hun bijdrage.

LET OP

ALS ER WAT SPEELT

LAAT HET DAN DE KINDEREN ZIJN

Loesje

▲
Geverfde tegels
voor 'kingen' op het
schoolplein

Bronnen

Bartholomew, L.K., G.S. Parcel, G. Kok, and N.H. Gottlieb. Planning Health Promotion Programs: An Intervention Mapping Approach. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2006

Brug, J., A. Oenema, and I. Ferreira. Theory, evidence and intervention mapping to improve behavior nutrition and physical activity interventions. *Int. J. Behav. Nutr. Phys. Act.* 42:2, 2005.

McKenzie TL, Sallis JF, Elder JP, et al. Physical activity levels and prompts in young children at recess: a 2-years study of a bi-ethnic sample. *Res Q Exerc Sport.* 1997; 68:195-202.

Van Oers. Het leren van peuters en kleuters: begeleiden van manipulerend spel. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek.* 2010;49(11).

Verstraete SJM, Cardon GM, De Clercq DL, De Bourdeaudhuij IM, et al. Increasing children's physical activity levels during recess in elementary schools: the effects of providing game equipment. *Eur J Public Health.* 2006;16:415-19.

Foto's:

Bastiaan Goedhardt

Contact:

vangelderib@gmail.com

diabolo, jongleren, duikelen, spelen met hoepels, hinkelen, stelten, vos kom uit je hol, bewegen op muziek, (tafel)tennis, elastieken, voetbal (panna), lummelspelen, skeeleren, skaten, basketballen, eitje leggen, Annemaria Koekoek, kleefspel/sca-tch, fopbal, scoop, spring in de kring.

5 Begeleiding op het plein

'Wie heeft er pleinwacht?' of 'Wie moet er surveilleren?'. Teksten die je eerder verwacht in het gevangeniswezen dan op een school. In dit artikel een pleidooi om deze term te vervangen door 'spelbegeleider'.

Er liggen rijke mogelijkheden als leerkrachten anticiperen op de initiatieven van kinderen. Er liggen meer mogelijkheden in een proactieve rol dan in een reactieve rol. Uit onderzoek blijkt namelijk dat de aanwezigheid en met name aanmoediging van volwassenen ervoor zorgt dat kinderen met meer plezier bewegen en langer in beweging blijven (McKenzie e.a., 1997; van Oers, 2010). Uiteindelijk kost een proactieve rol minder tijd en energie en levert die rol meer op voor de kinderen. Denk aan de lestijd die verloren gaat na een pauze met het uitpraten van incidenten of de leertijd die ver-

Als kinderen prettig hebben buiten gespeeld, komen ze weer energiek in de klas

loren gaat omdat kinderen in gedachten nog bij het conflict van de pauze zijn. Als kinderen prettig hebben buiten gespeeld, komen ze weer energiek in de klas. Buitenspelen kan een positieve invloed hebben op de groepsfeer.

Hoe krijgen leerkrachten een meer actieve rol op het schoolplein?

- Als het belang duidelijk(er) wordt. De link met sociale veiligheid en pedagogisch klimaat is groot, maar niet altijd goed zichtbaar.
- Als leerkrachten (beter) worden begeleid door een vakleerkracht bij het buitenspelen. Denk aan bekendheid met de spelen die kinderen vaak spelen en de wijze waarop deze kunnen worden begeleid en aangepast.
- Als het buitenspelen beter is georganiseerd, is het leuker om de kinderen buiten te begeleiden en te stimuleren.

Ook kan er een keuze gemaakt worden, in plaats van de verplichting om buiten te moeten lopen. Als leerkrachten ervoor kiezen, dan zou het een onderdeel kunnen zijn van hun taakuren (schoolpleincommissie).

Deskundigen raadplegen

Er zijn diverse initiatieven waarbij deskundigen vanuit een pedagogisch gezichtspunt scholen helpen en adviseren op het gebied van spelen en bewegen op een school.

Beweegwijs

Beweegwijs vormt op scholen een school-beveegteam met betrokken mensen uit het eigen schoolteam. Het beweegteam en Beweegwijs gaan samen aan de slag met spelen en bewegen voor iedereen op het schoolplein, tijdens de lessen bewegingsonderwijs en in de pauze, bij de tussen-schoolse opvang en de sportieve naschoolse opvang. Beweegwijs zorgt voor de scholing van het team en de kinderen en verzorgt de spelmaterialen. (www.beweegwijs.nl)

PLAYgrounds

PLAYgrounds is een effectief bevonden schoolpleinprogramma dat bestaat uit een raamwerk dat op maat gemaakt wordt per school. Naast een fysieke aanpassing van het plein, wordt de focus gelegd op de organisatie en de begeleidende rol van de (vak)docent. Er wordt gezocht naar een betere balans van het gebruik van het plein, zodat ieder kind met plezier, op zijn eigen niveau, kan spelen. PLAYgrounds geeft cursussen, trainingen, begeleidt scholen en verzorgt spel materiaal gekoppeld aan de leerlijnen van het bewegingsonderwijs. (mirka@playgrounds.nu of via het Kenniscentrum van de HvA Kik@hva.nl / 020-5953446).

Alles in beweging

Alles in beweging adviseert en begeleidt leerkrachten, scholen, directies of schoolbesturen op het gebied van spelen en bewegen, inrichting en organisatie van de lessen bewegingsonderwijs, het schoolplein en de leerlingvolgsystemen. Variërend van een eenmalig advies over het gebruik van het schoolplein, of een studiedag(deel) met leerkrachten, tot langdurigere begeleidingstrajecten. (www.allesinbeweging.net)

Meer nuttige websites

Gezonde schoolpleinen op: www.gezondeschool.nl
Jantje Beton: www.jantjebeton.nl
Speelruimte www.speelruimte.nl

Tot slot

Hopelijk kunnen de ideeën die in dit artikel beschreven zijn een inspiratie vormen om de (school)pleinen in Nederland beter toe te rusten op de wensen en behoeften van de gebruikers.

In de volgende edities van de *Lichamelijke Opvoeding* zullen drie voorbeelden van 'Good practice' aan de hand van de vijf randvoorwaarden worden beschreven. ■

iBook of leskaart?

Kansen van digitalisering

Op hogeschool Windesheim wordt door het Lectoraat 'Bewegen, School en Sport' sinds januari 2012 onderzoek gedaan naar mogelijkheden van digitalisering van de gymles. Dit onderzoek is mogelijk gemaakt door een RAAK-subsidie en heeft plaats in nauwe samenwerking tussen het lectoraat, de Calo, lerarenopleiding voor lichamelijke opvoeding en verschillende partijen uit het werkveld.

TEKST ARNOLD CONSTEN EN GERT VAN DRIEL

Eén van de praktische deelonderzoeken is verricht door de werkgroep digitalisering van de Calo en heeft zich gericht op multimediale leskaarten voor het voortgezet onderwijs. Wat zijn de mogelijkheden van video-instructie voor ons vak? Kunnen we in een soort digitale leskaart multimediale informatie zo presenteren en sorteren dat het bijdraagt aan beter leren bewegen? En wat is dan de rol van de vakleerkracht? Ligt hier een kans of een bedreiging?

Leskaarten in het VO

In ons vak wordt reeds op verschillende manieren gebruik gemaakt van leskaarten. We nemen hier het begrip leskaart als ruime verzamelterm voor alle papieren voor de leerlingen ter ondersteuning van het bewegen in de zaal of op het veld. Er wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van leskaarten met bewegeg opdrachten, spelregelkaarten, acro-truc-brieven, werkbladen voor spelmanalyse, toernooischema's of hand-outs die leerlingen sti-

En wat is dan de rol van de vakleerkracht?

muleren te reflecteren op eigen deelnamegedrag. Veelal maakt de vakleerkracht deze leskaarten zelf.

Concrete activiteit specifieke uitwerkingen van leskaarten voor het VO zijn eigenlijk niet voorhanden binnen de bestaande, betaalde methodes.

Dit wordt bevestigd door een onderzoek naar methode gebruik uit 2007 door Jorg Radstake onder 52 stagecoaches van 45 verschillende VO-scholen (LO-14, 2007). Collega's geven aan dat wanneer ze gebruik maken van leskaarten het gaat om zelfgemaakte leskaarten ter bevordering van zelfstandig leren of eigen-gemaakte niveauboekjes voor de onderbouw. Dat collega's graag gebruik maken van dit soort ondersteunende leermiddelen blijkt ook uit de ruim 400 documenten in de leermiddelendatabank van digischool. Veel van deze documenten duidt de databank als 'leerlingopdracht' of 'kijkwijzer' en informeren leerlingen over bewegingsactiviteiten.

Functies van leskaarten

Wat beogen de collega's met deze zelfontwikkelde leskaarten? Welke functies vervullen deze leermiddelen binnen de les? In het basisdocument voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs worden vier 'sleutels' gehanteerd die moeten leiden tot een blijvende, perspectiefrijke, zelfstandige en verantwoorde deelname aan een bewegingscultuur. Deze vier sleutels verwijzen naar de kerndoelen van het onderwijs en kunnen ons helpen bij een analyse van mogelijke functies van leskaarten. Leermiddelen dienen immers ter

